

JÁRATLAN CSAPÁSON

Sáfrány Imre retrospektív kiállításáról

Májusban, egy retrospektív tárlat előkészítésekor ismertem meg a festőt. Huszonöt éves festői munkássága alkalmából.

Negyed évszázad a művészet szolgálatában, az 1951-es tárlat óta, amelyen a belgrádi Függetlenekkel állított ki. De már addig is mennyi munka volt! Hiszen már 1946 januárjában kezdte, a Hangya András szervezésében induló figurális rajztanfolyamon. Majd Oláh Sándornál — mint a legfiatalabb — folytatta.

Megszállottan!

Közben rengeteg félreértés is volt.

Aztán az a sok állomás. Számptalan tárlat. A mindig újrakezdés. Vagy lehet, hogy csak folytatás?

A járatlan csapáson...

Irigység.

És még több munka. Nap mint nap, szüntelenül.

Sáfrány Imre munkássága-festészete a vajdasági táj emberközelségének kutatása. Nyughatatlanul. Nagyon nehéz ám elviselni a festőszer, a balzsamterpentin bódító illatát.

Ilyen sokáig!

Csalóka délibáb az ilyen hírnév... Végtelen robot.

Majd Párizs! Sorban a tárlatok. De sohasem a megszokottak!

Mindig valami új. Minden az eddigitől eltérő.

Mindig mint fenegyereket tartották számon, vagánykodót, lázadót. A művészetben.

És most ez a tárlat! A művek huszonöt, sőt még ennél is több év messzeségéből emlékeztetnek. Mintegy hídon közelíthetjük meg az emlékek távlatát. Időben, térben is talán.

Kezdetben a tárlatokon szelíd lírai megoldású képekkel szerepel, s ezeken a korai alkotásokon még érződik a hagyomány tisztelete.

Néhány alkotásával — a *Városházával*, a *Csendélettel*, a *Főutcával* és a *Palicsi motívummal* — már 1948 februárjában, a figurális rajztanfolyam első tárlatán is részt vett.

A napokban is, amikor a megújuló Palics partján sétáltam bágyadt hőségben, s a nádvági gép lármája úszott a nyárutó ígérétében, elgyönyörködtem a tóparton megőrzött s csodálatos módon itt maradt villanyoszlopok (kandelláberek) nem mindennapi szépségű sorfalán. Persze ezek is ideillő, szecessziós kiképzésű remekművek. Mintha búcsúznának a bágyadt napsugártól, a park szélének féltomályától. A tóparti korláttól.

Most, a városi múzeum képtárának termeiben rendezett tárlaton ismét megjelennek a látogatók előtt. Kecsesen. Néhány odavetett Sáfrány-vonallal lendületesen, őszintén és csodálatos karcsúan, szépen. A városi múzeum tulajdonában levő *Palicsi lámpák*, Kopeczky László gyűjteményéből a *Barométer Palicson* és a Hass Rozemari tulajdonát képező *Sétány Palicson* című mind-mind még 1967-ből. Fiatalon. Könnyedén. Ceruzával.

Sáfrány rendkívüli rajztehetsége igen korán jelentkezett. Már az 1943-ban készült *Apám arcképe* — a természetes formákat követő vonalakon túl — előre vetíti az induló művészeket azt a később is jellemző vonását, hogy a megjelenített tárgyakat valamilyen gondolatral, néha meglepővel, szokatlan összefüggésbe hozza. Sejteti a későbbi virtuózt, s az odavetett vonalak meggyőzően vallják, még ennyi idő távlatából is, hitét a hétköznapi szépség maradátságában, s talán még jóslatként is elfogadható a képzőművészet nyelvén kifejezett hitvallás a mindennapok varázsa iránt.

Mennyi ilyen vallomás követte az elsőt!

Szinte ijesztő a kócos figura, ha a látogató tekintete odatéved. Magányosan, elhagyatottan, csapzottan, megrémült tekintettel, riadtan néz ránk az *Ember a térről*. Majdnem kétségbeesetten. Darabos formák, heves ecsetkezelés nyomán burkolódzott be emberünk a zöldes tónusú várakozásba. Mégis milyen szomorúan töpreng, mélytűző szemét belemerszve a csillogó derűbe, szinte elfeledve a nyári délutánok munka utáni vágyát.

Mennyi szenvedés e néhány ecsetvonás mögött!

Aztán következett párizsi korszaka. 1954-ben a Szajna-parti festők fellegvárában találja magát szomjasan. Elégedetlenül.

Nagy hafással voltak rá a Párizsban töltött napok, az ott látott ma (akkor), s a töretlen vágy, hogy a hazai tájat, az ősiséget, a mélyből magával hozott hovátartozást, a tudatot teljes erőből az egyetemes szintre hozza, még akkor is, ha környezete érthetetlenül állt a képek előtt és elmarasztalta. Mindezek mellett művészetének fontos tényezője maradt mindvégig környezete, szülőföldje, a Vajdaság, az ember és az őt körülvevő világ, még ha az a leghétköznapibb is.

Itt s most, a megelőző és az utána következő anyag együttes, de nem egészen teljes világában csodálkozunk, mi is volt az a nagy megbotráncolást keltő „ízléstelenség” azon a tárlaton.

Az idő? Vagy az, hogy akkor még 1955-öt írtunk? A kritika? De talán ez ma már nem is érdekes.

Aztán a tuskák és bógáncsok, kórók, kaktuszok időszaka, a szamártüske!

Az 1956-ban festett *Szamártövis* poézisén még követhető az expresszív hőfokkal ábrázolt, kezdetben megfestett világ, de a későbbiek folyamán a mindjobban elmélyült kifejezésbeli gazdagság, festői előadásmód érvényesül.

A hétköznap ismét belekerül a műalkotásba.

Az út menti árokpart tuskés hétköznapja.

A kórók megjelenítése nagyon szokatlan még 1956-ban, 1957-ben is, még akkor is, ha a legdekoratívabb, legelvontabb módon ábrázolta. De jelképes is lehet. Hiszen ez a növény a gyermekkor legelőjén, a réti világ hierarchiájában, a természet gyakorlati rendjében félelmetesen előkelő helyet foglal el.

Minden arra tévedt, legelésző jószág elkerüli. Az arra járó mezítláb is igyekszik útból kitérni. Mert szúr! Fájdalmas, kellemetlenül...

Persze az árok partján porlepetten is áll, szerényen.

A képen azonban már megszelídített, sőt szép!

A szemlélő hiheti, már tövise sincs, a szürkészöldre festett, nyugodt háttér előtt a gazdag formák dekoratív sokasága, szövevényes szerkezete elgondolkoztatja a szemlélőt. Az alkotó biztos kezű kifejezője a gondolat szintézisének, sőt költője is, a természet, vidékünk talán leghétköznapibb növényének művészi megfogalmazója.

Sokak számára meghökkentő. Másoknak még ma is élményt nyújtó. Benne van az egész mikrokozmosz, a végtelen utak továbbsuhanó árokpartja. A túlekedő, gomolygó világ.

Amott, a Nagy Ferenc tulajdonában levő *Györgyéni szállások* című olajfestményen, a kelkeslila levegőgég alatt porzik a falusi mezei út, s az út menti akácscrébbe nyúló árnyékában meghúzódó tanya pihen. Mennyi ígéret! A kerítés is sejteti még a méltóságot, amellyel lakói adózni próbáltak

a megszokott tanyavilág bácskai iratianságú formavilágának. Talán még nem is sejtte az idő múlását, az ittmaradtak esetleg utolsó fehér villanását az esthomályban. A színek és a formák összhangja sejtelmes, halk dallamot dúdol. Lehet, hogy búcsúdalt? Talán Sáfrány, a festő már akkor búcsúzott ettől a már majdnem idegen világtól, az eddig bejárt végtelen tértől? A maga módján. A *Vajdasági mezők és szántóföldek* 1956-ban megrendezett tárlatán. Nálunk Szabadkán.

Nem hivalkodik a falon a szokatlan hangvételű kis olajkép sem, a dr. Kinka Ferenc gyűjteményéből való, a letűnt idők csilingelő gyerekkorára emlékeztető *Mélyhűtők előtt* című. A köszörűsök, madárarusok és a fagyaltosok kétkerekű kocsin guruló világát idézi, a falusi cukrászdát. Csodálatosan csillogott a jégbe ágyazott bádognakanna nikkelezett kupakja. A csikorgó kocsikerék végigsírta a falu utcáit. Reklám is volt a láda oldalára festve. Rózsaszínű, málnaízű.

Hogy kísértük utcáról utcára!

Még vaníliaízű fagyalt is volt azon a nyáron!

Műveiben kezdettől fogva a vajdasági táj, a hagyomány sajátos atmoszférájú, végtelen világának motívumait használja fel. Ez a kapcsolata Vajdaság valóságával még a gyermekorból fakad. Öszinte és tiszta. Ezt aztán gazdagította, ápolta és érlelte.

Harmincegynéhány esztendeje már!

Itt találja meg a derűt, a nyugalmat. A már kiépített Sáfrány-kézjegyet következetesen valóstítja meg, s gondolatvilága biztos kézzel feszegeti, igyekszik meglebbenteni a jövő fátylát.

Nézzük csak meg, a Nagy Ferenctől a tárlatra kölcsönkapott Őnarcképet, amelynek szemüvegéről a bölcs nyugalom és a végtelen derű csillog. A jellegzetes vöröses szakáll és haj, a magabiztos fejtartás. Az egész eddigi művészpálya kinyilatkozása.

Hiszen már elült a főlkavart por, a pannón por, a Párizsból hazahozott tapasztalatok, akkor még újszerű megoldások láttán.

És milyen kevés eszközzel, csak néhány színnel oldotta meg. Mégis mennyire változatosan.

A tekintet szinte a távoli jövőt látszik fürkészni, azon gondolkodván, hogyan és miként ragadja meg az elkövetkező hétköznapiak vallomását.

Talán éppen a virágok nyelvén?

Egyébként úgy rémlik, hogy a virágok valamiféle tudatalatti útításai művészetének. Folyamatos jelenlétükön szinte nyomon követhető Sáfrány minden művészi és gondolati rezdülése. Már a *Sárga tulipánok* című, 1955-ben festett, különleges hangulatú képén megjelenik a porzók megkérgesedett ígéréte, merev ívben kiemelkedő tulipánszagú álma.

És még aztán is mennyi virágálom!

A *Krizantémok* a zentai múzeumból, a *Mezei csokrok* Pap József tulajdonából, az őszi szín-nász tobzódása, a sok szíromlevél tömegének ilyen kompozíciója mind-mind emlékeztet valamire. Még így monumentálisan megjelenítve is. Sejtelmesen. Lehet, hogy csak a bódító virágillatú nyárra? Vagy éppen az ős boldog beteljesülésére? Vagy a tulipános ládák leányálmának késői hangulata? Vagy pont ezek a virág- és növényesorok adják gondolati mondanivalójának szintézisén át az idő és a tér egységét?

Igy követhető ez egészen a késői *Virágpárig*, melynél már a gondolati túltengés, lehet, a jövő akkordjait jelzi, a komputeres világ számhalmazának talán megkísérelt megbékéltetése a képzőművészet nyelvzetében.

Mind-mind új és újabb gondolat, három évtizedre nyúló vajúdás, az önként vállalt rögös út.

Bírta.

Vagy csak még egy újabb megálló?

De nem, mert a számörvény hozott jelekből újabb formákat teremt, mint például a Kopeczky Lászlótól kölcsönzött *A nagy fa* is, újabb gondolatmenetet indít. Vagy talán üzenet a térnek és az időnek?

Annyi azonban már az eddigiekből is érezhető, hogy Sáfrány minden alkotása, képe köré életérzésének, akaratának szellemi, gondolati burkát vonta. Maradéktaianul.

Szinte azonosulva a gondolattal, biztonsággal és szigorral komponál, új harmóniákat teremt. Megvakulás nélküli kemény lírát. Mindvégig figyel, alakítja a valóság összefüggéseit. Más és más szemszögből. Szerelmese a környezet mindennapiságának, de gyönyörködtet a tájban, a virágban, a természeti harmóniákban is. De mindvégig érvényesül a sajátos belső logika, a sáfrányos szelekció. Lúktetően örvénylő formák számhalmaza, ami jelentheti a magas és mély magánhangzók zenéjét, összességét a világos és sötét szintónusok emocionális hatásához, a színek hullámhosszához viszonyítva.

Persze mindez lehet a költői, zenei ritmus, az elképzelt melódiák halk muzsikájának végtelen folyása — a megfogott gondolat képzetének szárnyán. De jelenthet más is.

És végül a sámánok!

Egyszerre akar ősi és korszerű lenni. Emberközelségbe hozza az ősök mondavilágából a megfoghatatlant, az akkori fogalom földöntúli jelentésének ködbe vesző messzeségéből újra itt vannak. Bennük lehet, az ősi közösségek álmainak, vágyainak mája.

Azért ezek mégiscsak más sámánok! Sokkal fájdalmasabbak. És nagyon szenvednek.

Elnézve itt a falakon, élnek ezek a formák. Sáfrány itt ismét megteremtette az újra rá jellemző gondolati formavilágot.

Mi mindennek kellett történnie, hogy az *Apám arcképe*, az *Ember a térről*, a *Szamártóvis*, a *Könnyű fehér ruhában*, a *Palicsi motívumok*, a virágok és életfák sorozata után eddig érjen a művész!? Vajon van-e jelentősége a hosszú utat megtett idő folyamatosságát megszakító kis göröngynek, a művész élettársának a tulajdonában levő, *Mentőöv a parton* című akvarell korlátnyílásának, melyen a titokzatos tavon való átkelés lehetősége van nyitva? Vajon elérjük-e a túlsó partok sejtelmes ígérését? Van-e valami köze a korlátlan hagyott mentőövnek a későbbi megtett úthoz? Bizonyosan.

A *könnyű fehér ruhában* című alkotáson, Lóri kedvenc képén, a figura lebegő-rezgő árnyakkal, holdvilágsugárból szőtt, ezüstösen lobogó fátylával, itt viszont talán már a gondolat, az ideg veri, tépi, döngeti a végtelen tér elérhetetlen ismeretlenségét.

Az is lehet, hogy a gondolat időtlenségét.

Igaz, azóta már az ember is kimerészkedett a végtelen küszöbéig.

A *Szitakötő* lírája is újra meg újra az örökkévalóság muzsikája. Benne van az újjászületés pillanata, a szívárványt szűrő-rezgő szárnyak halk suhogó crescendója, szinte dalolja az elmúlt nyarak, déli verőfények mocsárvilágának gyermekkorát, a csibor nemzettség szomszédságától a Tisza-virágzás részeg örömmámoráig, a fájdalmas élet ilyen gyöngéden megfestett himnuszáig.

Az aprócska *Paradicsommadár a műteremben* a távoli egzotikus őserdők párák, forró levegőjének színfoltja, messi vágyak, a bejárható tér másik partjának hívogató ígérete, bíborvörösén lebeg a térben. A környezetében. Hangtalan szárnycsapásokkal, hosszú csőrét belemártva a bódító nektár végtelen színcsőppjébe.

A messzeség ígérétéen. Vágyán. A gondolat szárnyán.

Igy aztán a Zmajevóban született Sáfrány Imre retrospektív kiállításán az oeuvre sajátosan tükrözi a művész fanatizmusát az új formák és tartalom keresése után. Ezzel végül is elérte, hogy a képzőművészet nyelvéen sajátos módon rögzítette a múltó pillanat már tegnap továtúnt jövőjét. Az alkotások egy része így nem az addig megszokott látványábrázolás folyamatossága volt.

Rendhagyó az eddig járt út folyamatossága is.

Sáfrány Imre ma is az egyéni utat járja.